

PM 2015:46 RII (Dnr 110-1981/2015)

Ny Museipolitik (SOU 2015:89)

Remiss från Kulturdepartementet

Remisstid den 17 mars 2016

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Som svar på remissen ”Ny Museipolitik” (SOU 2015:89) hänvisas till vad som sägs i promemorian.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Roger Mogert anför följande.

Ärendet

Utredningen ”Ny Museipolitik” innehåller i huvudsak två förslag; inrättande av en ny museilag och en ny myndighet. Syftet är att säkerställa museernas fria ställning i förhållande till den politiska beslutsnivån samt att samordna verksamheterna och fördela bidrag.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, kulturnämnden samt Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har inte lämnat remissvar.

Stadsledningskontoret är generellt positivt till förslagen och inriktningen för den nya politiken men erinrar om att i den del ett kommunalt museum är en kommunal förvaltning har kommunstyrelsen rätt att förvänta sig att verksamheten inrättas i stadens ledningssystem, beaktar stadens kvalitetsstrategi och målstyrning samt utgår från stadens inriktnings- och verksamhetsområdesmål när verksamhetsplanen upprättas. Utredningen bör öka tydligheten kring när förslagen huvudsakligen berör statliga museer och när det allmänna museiväsendet avses.

Kulturnämnden är positiv till en museilag som omfattar de allmänna museerna, med vilket avses även kommunala institutioner. Nämnden anser dock att motivet för att inrätta ytterligare en ny myndighet samtidigt som en nedläggning av Riksställningar föreslås, är otillräckligt beskrivet och skulle föredra att exempelvis Kulturrådet ges ett utökat uppdrag.

Remissen finns att läsa i sin helhet på [Regeringens hemsida](#).

Mina synpunkter

Centralt i majoritetens kulturpolitik är att människors tillgång till kultur och möjlighet till eget skapande ska öka, särskilt genom att nå fler i de grupper där det idag är relativt få som tar del av kulturlivet. Betänkandets betoning av att ge alla tillgång till museernas samlade resurser är av yttersta vikt. Den samverkan som förordas bör bidra till detta och göra samlingar angelägna för fler, även de som inte tar sig till de fysiska institutionerna. Museernas samverkan med fler än andra museer blir då allt viktigare

Vi vet att det idag dock finns ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och antalet museibesök, det vill säga de med högre utbildning besöker oftare museer och tvärtom. Kulturnämnden i Stockholm gör en rad satsningar för att göra kulturlivet angeläget och tillgängligt för fler. Dels genom att se till att fler har geografiskt nära till kulturupplevelser och eget skapande men också genom att utveckla tilltalet så att fler upplever att det som erbjuds är något för dem. Till detta är ekonomiska hinder en ytterligare aspekt. För att nå fler krävs satsningar från alla dessa fronter parallellt.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Som svar på remissen ”Ny Museipolitik” (SOU 2015:89) hänvisas till vad som sägs i promemorian.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Stockholm den 9 mars 2016

ROGER MOGERT

Bilaga

Remiss av betänkande Ny Museipolitik (SOU 2015:89), sammanfattning

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Remissammanställning

Ärendet

Utgångspunkterna i betänkandet är att det behövs en ny inriktning för den statliga museipolitiken. Tydliga och långsiktiga utgångspunkter och mål behöver kombineras med kvalitetsdrivande system och medel behöver frigöras för utveckling.

För att slå fast de allmänna museernas fria ställning i samhället och deras ansvar att förmedla ett reflekterande förhållningssätt till historien och omvärlden föreslås en museilag.

En ny myndighet för museer och utställningar föreslås som ska följa upp verksamheten vid de allmänna museerna, fördela bidrag till museisektorn, stå för omvärldsbevakning och museistatistik. För att säkerställa en god kvalitetsutveckling ska den nya myndigheten organisera en professionsbaserad granskning av museiverksamheten vid centralmuseerna. Museerna föreslås ges i uppdrag att ta fram strategiska planer som grund för den kollegiala granskningen.

Ett förslag om att myndigheten också ska fördela ett nytt statsbidrag om 28 mnkr för samverkansprojekt kring utställningar och annan publik verksamhet. Detta för att skapa högkvalitativ och nydanande verksamhet i olika delar av landet.

De statliga museerna föreslås också genom förändring i sina regleringsbrev få bättre möjligheter att använda avgiftsinkomster i övrig verksamhet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, kulturnämnden samt Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har inte lämnat remissvar.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 11 februari 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Remissens huvudpunkter är två; inrättande av en ny museilag samt en ny myndighet. Syftet är att säkerställa museernas fria ställning i förhållande till den politiska beslutsnivån samt att samordna verksamheten och fördela bidrag.

Stadsledningskontoret är generellt positivt till förslagen och inriktningen i remissen. Utredningen kan dock utvecklas så att ökad tydlighet uppnås kring när förslagen omfattar endast de statliga museerna och när det allmänna museiväsendet avses.

Utredningen slår fast att ”en gemensam principiell fråga är att museerna inte skall kunna användas i ideologiska syften för att driva en viss politisk agenda eller för att torgföra en politiserad historiesyn” vilket utgör bakgrunden till museilagen: ”En huvudman för ett museum inom det allmänna museiväsendet får inte vidta åtgärder som syftar till att inskränka museets fria förmedling av kunskap och upplevelser.”

Stadsledningskontoret anser att utredningens ansats i grunden är bra men erinrar att Stockholm stads museiverksamhet, stadsmuseet och medeltidsmuseet, inte bara är museer utan också kommunala förvaltningar som har att samverka med andra kommunala förvaltningar och bolag inom ramen för sitt uppdrag. Stadsmuseet är i flera fall ett expertorgan och dess tjänstemän handlägger bland annat ärenden åt kulturnämnden och skriver remissvar åt stadsbyggnadsnämnden. En ny museilag behöver anlägga ett tydligt

förhållningssätt till den mångfacetterade bild som karakteriserar ett museum med en kommunal huvudman.

I den del museet är en kommunal förvaltning har kommunstyrelsen rätt att förvänta sig att verksamheten inrättas i ledningssystemet, beaktar stadens kvalitetsstrategi och målstyrning samt utgår från stadens inriktnings- och verksamhetsområdesmål när verksamhetsplanen upprättas.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen anser remissen besvarad med vad som sägs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 9 februari 2016 att som svar på remissen överlämna och åberopa detta tjänsteutlåtande.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 24 januari 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Utredningens direktiv utgick ifrån en översyn av de statliga museernas styrning. Utredningen har dock på eget initiativ utvidgat förslagen att omfatta det utredningen definierar som det allmänna museiväsendet, d v s alla offentligt styrda museer som har avlönad personal, oavsett om de har statlig, regional eller kommunal huvudman. Genomgående i betänkandet är att det är otydligt när förslagen omfattar det allmänna museiväsendet och när de endast avses omfatta de statliga museerna.

Kulturförvaltningen ser positivt på att utredningen föreslår en ny inriktning för den statliga museipolitiken. Utredningens bedömning är att ”den politiska styrningen bör bli tydligare vad gäller de principiella utgångspunkterna för museernas verksamhet och på samma gång mer övergripande inriktad än idag.” Vidare säger man att ”utgångspunkterna för det allmänna stöd till museiverksamheterna måste bli tydligare, men institutionerna måste också ges större ansvar och möjligheter att förverkliga sina uppdrag.”

De huvudsakliga förslagen för den nya inriktningen är två: utredningen föreslår att en museilag (Museilagen) införs med syfte att reglera verksamheten vid landets allmänna museer, samt att en ny myndighet, Myndigheten för museer och utställningar, med uppgift att både följa upp, dela ut bidrag och inspirera till hög kvalitet på museerna tillskapas. Förvaltningens remissvar resonerar i första delen principiellt och museiideologiskt kring förslagen och bedömningarna om museilag och den nya myndigheten. Sedan följer synpunkter på mer precisa förslag och detaljer i utredningens förslag och bedömningar som Kulturförvaltningen bedömer har betydelse för kommunala museer.

Förslag till museilag

Utredningen föreslår att en särskild museilag införs. Syftet med en sådan lag är att stadfästa ”museernas fria ställning som kunskapsinstitutioner i samhället och deras ansvar för att förmedla ett reflekterande förhållningssätt till historien och omvärlden.”

Förvaltningen anser att ändamålet med museer, att ge alla människor tillgång till allt det som museer har att erbjuda är viktigt att understryka i en lag och ser i grunden positivt på förslaget om en museilag som gäller alla offentligt styrda museer, oavsett om huvudmannskapet finns på lokal, regional eller statlig nivå.

Definitionen av ett museum är, enligt utredningens förslag i museilagen § 2: ”Med ett museum avses i denna lag en institution som bedriver utställningsverksamhet som är öppen för allmänheten och som har avlönad personal.”

Museilagen har enligt förslaget en annan definition av museum än den internationella standard som tagits fram av International Council of Museums (ICOM), och som både är vedertagen och internationellt förankrad. Ett museum är enligt ICOM en permanent

institution utan vinstintresse som tjänar samhället och dess utveckling, som är öppen för allmänheten, som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut – i studiesyfte, för utbildning och förnöjelse materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld. Detta svarar också mot den allmänna förståelsen av vad ett museum är.

Kulturförvaltningen menar att ICOM:s formulering bättre fångar museernas syfte och verksamhet än den föreslagna definitionen. Förvaltningen anser också att ICOM:s definition av museum rymmer den demokratiska aspekten av museernas ändamål, som utredningen vill betona.

De museer som föreslås omfattas av lagen utgörs av alla offentligt styrda museer. Med offentligt styrda organ avses här förutom statliga och kommunala myndigheter och förvaltningar också bolag, föreningar och stiftelser som bedriver museiverksamhet och i vars styrelse eller motsvarande mer än halva antalet ledamöter är utsedda av det allmänna.

Avgränsningen bygger på vad som gäller för offentlig upphandling enligt LOU. I Stockholms fall får det konsekvensen att Strindbergsmuseet som har politiskt utsedda styrelsemedlemmar räknas som ett allmänt museum medan Nobelmuseet, Carl Eldhs ateljémuseum och Almgrens sidenväveri inte omfattas av definitionen. Kulturförvaltningen föreslår ett tillägg i enlighet med LOU som anger att ett museum räknas som allmänt om det är offentligt styrt och/eller har mer än 50% offentlig finansiering.

Museers ändamål

Museilagens § 3 säger att: ”Museerna inom det allmänna museiväsendet ska bidra till det demokratiska samhällets utveckling genom publik verksamhet, kunskapsuppbyggnad och en aktiv förvaltning av sina samlingar.”

Kulturförvaltningen anser att museers huvudsakliga ändamål inte endast bör vara att bidra till det demokratiska samhället. Museernas huvudsyfte och huvudsakliga ändamål bör vara kopplat till deras innehåll eller ämne, oavsett om det är kulturhistoria, konst, natur eller något annat. Det är det som motiverar inrättandet av institutioner som museer.

Förvaltningen anser därför att ändamålsparagrafen bör kompletteras, och då innehålla en sats som beskriver att museers syfte handlar om att tillgängliggöra museernas innehåll i form av kunskap och samlingar och att fokus läggs vid att säkerställa bredden och djupet i kunskapsinsamlingen för att möjliggöra framtida tolkningar och omtolkningar av dagens och gårdagens samhälle.

Publik verksamhet

Utredningen betonar i förslagen, bedömningarna och i skrivningarna i museilagen, museernas utställningar.

”Ett allmänt museum i lagens mening är alltså en institution som har som en av sina huvudsakliga uppgifter att bedriva utställningsverksamhet som är öppen för allmänheten och som är offentligt styrd.”

Kulturförvaltningen vill framhålla att det är dynamiken mellan publik verksamhet, kunskapsuppbyggnad och samlingar som skiljer museer från andra institutioner och organisationer. Betoningen av utställningsverksamhet innebär att viktiga delar i denna dynamik inom museiverksamheten riskerar att förbises. Att förutom utställningsverksamhet dessutom bedriva en långsiktig kunskapsuppbyggnad inom sitt ämnesområde och ansvara för samlingar och deras förvaltning innebär helt andra förutsättningar, utvecklingsbehov och problemställningar än för dem som enbart bedriver publikverksamhet.

Museer som fria kunskapsinstitutioner

Utredningen slår fast att ”en gemensam principiell fråga är att museerna inte skall kunna användas i ideologiska syften för att driva en viss politisk agenda eller för att torgföra en politiserad historiesyn” och det är bakgrunden till den föreslagna § 5 i museilagen: ”En huvudman för ett museum inom det allmänna museiväsendet får inte vidta åtgärder som syftar till att inskränka museets fria förmedling av kunskap och upplevelser.” Denna hållning

anser Kulturförvaltningen är positiv, men perspektivet bör vidgas för att verkligen kunna garantera museernas ställning som fria och oberoende institutioner. Förvaltningen menar att i bredare mening är formeringen och värderingen av kulturarv alltid ideologiska produkter och att tolkningen av t ex historia påverkas både av ideologi, samtid och rådande paradig. Det är därför viktigt att snarare understryka vikten av att en mångfald perspektiv och att ett kritiskt och reflekterande förhållningsätt ska finnas på de allmänna museerna. Frågan om oberoende måste utsträckas från att gälla politisk styrning till att även gälla t ex kommersiella och andra intressen, som kan påverka museernas professionella integritet. Kulturförvaltningen föreslår en formulering liknande den här: ”Verksamheten bedrivs självständigt i förhållande till politiska, ekonomiska och andra intressen i samhället.”

En formulering som denna stämmer överens med de synsätt som präglar inriktningen för till exempel Public service-bolagen SR och SVT, vilket är applicerbart även på det allmänna museiväsendet.

Forskning och kunskapsuppbyggnad

Utredningen vill stärka museernas roll som fria kunskapsinstitutioner genom forskning och kunskapsuppbyggnad. Kulturförvaltningen menar emellertid att formuleringen måste preciseras. Idag både bidrar museerna till forskning och med forskning. Forskning bedrivs av museerna själva och i samarbete med universitet och högskolor och är viktig för museernas trovärdighet som kunskapsinstitutioner. Museerna har också unika möjligheter att kommunicera forskningsresultat.

Utredningen lyfter också kompetenskravet för att museerna ska kunna belysa sina ämnesområden ur olika perspektiv. Utredningen framhåller att mindre museer inte kan förväntas ha tillgång till samma specialister som större museer har. Förvaltningen vill i sammanhanget uppmärksamma att de centrala museerna borde kunna ges ett uppdrag att stödja mindre museer med specialistkompetens inom vissa områden.

Museer som del av en kommunal förvaltning

Att utredningen framförallt utgår från de centrala museernas perspektiv är tydligt, och förklaras av utredningens ursprungliga uppdrag. Förutsättningarna för centrala museerna och för museer som drivs i kommunal och regional regi är dock mycket olika.

Kommunala museer som Stadsmuseet och Medeltidsmuseet i Stockholm har förutsättningar att utifrån sitt uppdrag arbeta i direkt dialog med medborgarna i olika lokala demokratistärkande aktiviteter i samverkan med andra delar av den kommunala förvaltningen. Förvaltningen vill, i förhållande till den föreslagna § 5 i museilagen, särskilt lyfta fram det förhållande att ett kommunalt museum ofta är en del av den kommunala förvaltningen, t ex när det gäller kulturmiljöarbetet. Museimedarbetare är i detta avseende tjänstemän inom den kommunala förvaltningen, som t ex handlägger ärenden för kulturnämnden, deltar i planarbeten och svarar på remisser från t ex stadsbyggnadskontoret.

Kulturförvaltningen anser att konsekvenserna av förslaget till museilag för denna typ av verksamhet, på framförallt kommunala museer, behöver tydliggöras.

Museernas samlingar

Utredningen föreslår i Museilagen att de allmänna museerna ska vara aktiva i förvaltningen av sina samlingar. Med detta avses dels att kunna ge bort, byta eller sälja delar av samlingen som inte behövs för verksamheten dels att i större utsträckning än idag samverka med andra museer för att tillgängliggöra samlingar runt om i landet.

Förvaltningen håller med utredningen att de statliga museerna bör kunna besluta och genomföra gallring utifrån fastställda föreskrifter om föremål blir onyttiga för verksamheten. Kulturförvaltningen bedömer samtidigt att gallring av så omfattande proportioner att det skulle få ekonomiska konsekvenser i form av minskade förvaltningskostnader är föga troligt. Som besparingsmodell är denna fråga marginell.

Kulturförvaltningen vill i detta sammanhang poängtera att om alltför stor vikt läggs vid,

eller uppmärksamhet ägnas, gallring av samlingarna kan det innebära en stor risk att allmänheten förlorar sin tro på museernas vilja att ”spara historien” och finner det än mindre angeläget att vilja bidra med gåvor till museisamlingarna. Av de allt mer blygsamma förvärv som museer idag gör utgörs merparten av gåvor från privatpersoner och vänföreningar.

I förslaget till Museilag ägnas en särskild paragraf åt förtydligande av att kommunala museer bör kunna låna ut föremål till andra institutioner även utanför kommungränsen. Kulturförvaltningen anser att om det ligger i kommunens egna allmänna intresse, kan lösöre i museisamlingarna redan idag lånas ut till låntagare utanför geografiska kommungränsen. Eftersom det sker enligt kommunens egenintresse kan inte begränsningen ligga i att låntagaren ska vara ett allmänt museum, utlånet skulle kunna ske till en annan typ av institution t ex en forskningsinstitution.

Utredningens förslag att museerna ska ställa sina egna samlingar till andra museers förfogande ska ske utan oskäliga avgifter eller administrativa hinder. Kulturförvaltningens uppfattning är att det inte är avgifterna mellan museerna som lägger hinder i vägen för utlån mellan institutioner, utan andra krav som är kostnadsdrivande, t ex krav på säkerhet, klimat och liknande.

Fornfynd

Kulturförvaltningen är positiv till förslaget att arkeologiska fynd som överförts av staten till museer med annan huvudman ska kunna göras gallringsbara.

Många regionala och kommunala museer tar ett orimligt stort ansvar för arkeologiskt material med hänsyn till de resurser man tilldelats från staten. 2013 avsatte regeringen fem miljoner kronor extra i årlig anslagsökning till Statens Historiska Museer för att ta hand om arkeologiskt fyndmaterial. Förvaltningen anser att denna resursförstärkning var bra och nödvändig. Statens Historiska Museer är dock långt ifrån ensamt om att ta emot arkeologiskt fyndmaterial; många andra museer har problem med eftersläpande hantering av redan beslutad fyndfördelning. Förvaltningen vill därför i detta sammanhang påpeka att kulturdepartementet bör utreda möjligheten att ge en procentuell resursförstärkning, till museer som genom fyndfördelning tar stort ansvar för landets kulturarv i form av arkeologiska fynd.

Myndigheten för museer och utställningar samt statsbidrag till samverkansprojekt

Utredningen föreslår en nedläggning av Riksutställningar och inrättandet av en ny myndighet med syfte att följa upp verksamheten inom de allmänna museerna och fördela bidrag till museisektorn. Myndigheten ska också hantera utställningsgarantier och ansvara för omvärldsbevakning och museistatistik.

Kulturförvaltningen bedömer att möjligheterna för denna myndighet att vara pådrivande för museisektorn och främja utvecklingen av en museiverksamhet av hög kvalitet i hela landet i denna form är begränsade. Myndigheten, ska enligt förslaget, med en begränsad personalstyrka svara för både uppföljning, bidragsfördelning och kvalitetsutveckling för de allmänna museerna. Förvaltningen anser att det ur kostnadseffektiv synvinkel är mer lämpligt att låta Kulturrådet sköta dessa uppgifter.

Kulturförvaltningen anser också att Riksförbundet Sveriges Museer skulle kunna ges en tydligare roll att inom professionen stärka museernas utveckling inte minst inom området peer-review.

Riksutställningar utgör en viktig och uppskattad resurs för kunskapsförmedling, utvärdering av innovationer inom utställningsområdet. Förvaltningen anser att det är viktigt att Riksutställningars funktioner, kompetenser samt beprövade och framgångsrika arbetsätt.

Den nya myndigheten föreslås administrera det nya statsbidraget till utställningsproduktioner som sker i samverkan med andra allmänna museer. De bidragsmedel om 28 miljoner som samverkande kommunala, regionala och övriga museer kan ansöka om för utställningar är en blygsam summa i förhållande till vad avancerade och kvalificerade utställningar av hög kvalitet kostar att producera och driva.

Kvalitetsgranskning och kvalitetsdrivande system

Utredningen föreslår vidare att myndigheten ska bidra till utvecklingen av ett kvalitetsdrivande system och att kvalitetsgranskningen inom museisektorn i högre utsträckning än tidigare ska ske kollegialt och hänvisar till den kollegiala granskningen inom universitet och högskolor. Det bör emellertid framhållas att i fallet med universitet och högskolor är det inte akademiernas verksamhet som helhet som granskas kollegialt, utan endast den akademiska forskningen. En brist i utredningens förslag är att det inte preciseras vilka delar av museernas verksamheter som skall granskas kollegialt.

Kulturförvaltningen anser att museisektorn i Sverige är alltför begränsad för att möjliggöra den oberoende kollegiala granskning av museernas verksamhet som utredningen föreslår. Antalet anställda med granskningskompetens är förhållandevis få och de flesta är, om än i varierande grad, bekanta med varandra. Språket innebär ett visst hinder för en seriös internationell kollegial granskning.

Förvaltningen bedömer att det finns en risk att de icke-statliga museerna blir missgynnade i det som utredningen kallar det kvalitetsdrivande systemet samt i själva kvalitetsgranskningen i jämförelse med de statliga eller centrala museerna. Det bör därför säkerställas att regionala och kommunala museernas intressen finns representerade i utvecklingen av systemet; att de finns proportionerligt representerade i den kollegiala kvalitetsgranskningen i den mån de kan komma att bli föremål för densamma. I sammanfattningen nämns bara att de statliga museerna ska granskas kollegialt men i författningsförslagets text sägs det i § 1 att myndigheten ska granska museisektorn. Man kan anta att det kollegiala systemet kommer att användas för att hämta utlåtanden i samband med ansökningar om samverkansbidraget.